

Роман

Анатолій Дімаров

Микола Миколайович, або по-вуличному Мик-Мик, задумав написати роман. Роман мав називатися так: "Мое розпрокляте життя. З прологом та епілогом".

Життя у Мик-Мика, щоправда, було не таке вже й прокляте: заголовок виник тоді, коли дружина, Домна Данилівна, вдарила його віником по голові. І що особливо образливо: не тим кінцем, за який тримають, а тим, яким підмітають. Тож і сталося так, що все, зібране на вінику, лишилося в Мик-Мика на маківці.

"Опишу! — думав Мик-Мик, палаючи душею і серцем. — Все як є опишу! Ти в мене поскачеш!"

Згодом, охолонувши трохи, мусив зізнатись, що в прикрому інциденті цьому була і його частка вини. Що, коли б він не ліз непрошений, все обійшлося б тихо та мирно і він замість того, щоб, палаючи помстою, вичісувати з чуприни сміття, попивав би оце зараз чайок з свіжозвареним вишневим варенням. Але з іншого боку: не пригости його Домна Данилівна віником, задум роману так би й не виник і нам не довелося б писати правдиву цю повість.

Отож будемо строго дотримуватись фактів, не затаюючи щонайдрібнішої деталі, якою б неприємною вона не була, не пригладжуючи та не причісуючи на догоду майбутнім редакторам, переповідаючи все так, як було насправді.

Почнемо свою розповідь з того моменту, коли Домна Данилівна, яка підмітала саме кухню, сказала своєму чоловікові:

— Не лізь!

Бо Мик-Мик, переконаний, що варення без нього не звариться, підступав із ложкою до великого латунного таза, в якому булькотіло й кипіло: йому вже здавалось, що почина підгорати.

Опустив ложку в густо-вишневу масу, провів по дну.

Так і є: ложка об щось зачепилася.

Притис, потягнув, щоб ізшкребти, і таз, наче оживши зрушив з місця та й поїхав з конфорки.

— Тримай! — зойкнула Домна Данилівна.

Але вже було пізно: таз летів додолу, і жодна сила не могла його втримати.

Таз вибухнув варенням, як бомба. Бризнуло на меблі, на стіни, на самого Мик-Мика, дістало Домну Данилівну. Отоді й пішов у хід віник.

Акція, як то кажуть, украй ганебна і образлива: Мик-Мика навіть у дитинстві не били віником. Пожбуривши у свою половину важкою латунною ложкою, вибіг із кухні. І вже потім, одмившись од варення, надумався, що напише роман.

Тож почнемо бодай конспективний виклад ще ненаписаного твору. Про це попросив сам Мик-Мик, коли зрозумів, що над майбутньою книгою доведеться працювати довго і тяжко, а видавати ще, мабуть, довше: шлях до читача іноді буває

такий, як від Землі до Сатурна.

I

Микола Миколайович, або Мик-Мик, належав до низькорослого племені: природа відміряла йому рівно метр шістдесят — ні на сантиметр більше. Але в малій голові часом буває неабиякий розум, а у вутлих грудях — левине серце.

Отож і Мик-Мик ще змалечку не вилазив із синців, а як до школи пішов, то й поготів: там довго пам'ятали, як він одного разу оддухопелив найсильнішого учня. Учень той був на дві голови вищий од усіх хлопців у класі і вдвічі ширший у плечах, до того ж мав такі кулаки, що міг і палі в землю вбивати, тож не дивно, що він тероризував усю школу, поки не налетів на Мик-Мика. Налетів і обпікся. Мик-Мик (його вже тоді звали Мик-Миком — за якусь недитячу солідність) кліщем вчепився у свого супротивника — ні одірвати, ні збити — і доти теліпався на ньому поки й повалив, а поваливши, одразу ж ухопив за горло.

Після цього випадку з ним боялись заводитися найбільші силачі. А дівчата, уже в старших класах, коли їм дуже свербіло на танцювальний майданчик, про який ішла сумна слава через хуліганів, що товклися на ньому, обов'язково кликали з собою Мик-Мика. Знали напевне: Мик-Мик швидше загине, аніж дасть їх покривдити.

Ще один епізод із шкільного життя.

Навчалася в їхньому класі дівчина, здається, Валя. Та не в тому справа, як її звали: скільки років минуло, не гріх і забути. Важливо інше: Валя була дуже симпатичним створінням. Білявенька, з ніжно-рожевим лицем і з такими ясними очима, що і в темряві сяяли. Чого ще, здавалося, треба для того, щоб хлопці один з-поперед одного набивалися проводити її додому. А от не проводили! Якщо інші дівчата не мали одбою, то Валя з року в рік ходила сама. І була тому серйозна причина: Валя жила на вулиці, що користувалась особливо сумною славою серед юного населення міста. Від вулиці тієї вже не лишилося й сліду, там стоять висотні будинки й проліг широкий проспект, а тоді, до війни, вона називалась Собачкою, і хлоп'ячий гурт ревниво стеріг своїх дівчат від зайд із чужих територій. Упіймають — так боки намнуть, що місяць триматимешся. Навіть вдень на ній було страшно: з одного боку високі паркани, за якими нічого не видно, а з другого — яруга такий, що полетиш — кісток не збереш.

Отож і не дивно, що Валя завжди поверталася зі школи сама. Поки одного разу, після кіно, хлопці стали під'юджувати Мик-Мика.

— Ану спробуй, якщо ти такий хоробрий!

Мик-Мик почав уже курити — перший у класі. Тож він поважно дістав "Біломор", ще поважніше стромив цигарку до рота, і цигарка одразу ж здалася вдвічі довшою, ніж була насправді.

— Тримай! — віддав портфеля товаришеві. — Занесеш додому.

— Проведеш? — запитав вражено той.

Мик-Мик не відповів: запалив цигарку, пахнув у бік Валі димком:

— То пішли?

— А може, не треба? — завагалася Валя: їй дуже хотілось, щоб її провели, а разом і

боялася.

— Давай свій портфель! — простягнув вимогливо руку Мик-Мик.

І пішов поруч з Валею. Од притихлого гурту.

Що з ним потім було, так ніхто й не дізнався. Мик-Мик іще змалку не любив розповідати про пригоди, які з ним траплялися. Валя ж теж казала, що ніхто їх не чіпав, тільки тупотіло позаду й свистіло і було їй дуже страшно. Так страшно, що вона стала умовляти Мик-Мика заночувати у них.

— Дурниці, обійдеться, — відповів їй Мик-Мик і, знову запаливши цигарку, гордо рушив у темряву.

Про те, що з ним сталося потім, міг би хіба що розповісти синяк. Який розцвів на всю щоку.

— Упав, — пояснював потім Мик-Мик.

Отакий був Мик-Мик, коли навчався у школі.

В армії, куди незабаром призвали Мик-Мика, навіть молодші командири ставились до нього з певною повагою.

Якось їх стали навчати бою на багнетах, і помкомвзводу, вимуштруваний за два роки так, що всі рухи у нього були доведені до автоматизму, став, наче вріс, у руках хвацько гвинтівку затиснувши, і наказав усім по черзі налітати на нього й колоти. На повному серйозі колоти! Бійці й налітали: з гвинтівками напереваги, з криком "ура" — і всі, як один, летіли на землю. Біс його зна, як те в нього виходило, тільки — блискавичний випад, і гвинтівка летить на землю, ще один випад — і вже на землі її власник. А помкомвзводу, розпалившись, ще й кричить, щоб ворушились пошвидше, бо він скоро засне.

Заснуть йому так і не довелося: в атаку рушив Мик-Мик. В нього був час придивитись, як орудує помкомвзводу, тож, добігши до нього ("зблизившись з ворогом" — записано в статуті), він прошмигнув під гвинтівкою і щосили послав свою вже вперед. І коли б помкомвзводу в останню мить не відскочив, Мик-Мик настромив би його, як метелика.

— Ти що?! — закричав, збліднувши на смерть, помкомвзводу. — Очманів?! Три позачергові наряди!

— Відставить наряди! — втрутився комбат, який спостерігав за учбовим боєм. І похвалив перед строем Мик-Мика. За солдатську кмітливість.

Війну Мик-Мик зустрів уже старшим сержантом: командував обслугою протитанкової гармати. А хто був на війні, тому не треба пояснювати, що таке протитанкова: сьогодні живий, а завтра — "поліг смертю хоробрих"; тільки-но цілий, а за хвилину вже й кісток не зібрати: як насуне, як дихне чорною смертю, то прикипиш до "сорокап'ятки" як до надії останньої — разом жити, разом помирати, і твоє щастя, коли встигнеш вигукнути: "Вогонь!" — на якусь долю секунди поперед ворожого гармаша, що приціливсь у тебе, за броню сховавшись. "Вогонь!" — крикнеш так, що твій голос оббіжить усю Землю — і лясне й підскочить, і розітне повітря, і ти сам уже готовий летіть за снарядом, щоб тільки поцілити... зупинити громаду броньовану, яка

на півнеба над тобою нависла... "Мила, хороша — вогонь!" І жива металева істотка посилає снаряд за снарядом — тільки гільзи гарячі видзвонюють, відлітаючи набік.

А бувало й по-іншому: оту долю секунди виграє ворожий гармаш, і тебе так полосоне, так пожбурить і вдарить об пошматовану землю, що очуняєш уже в шпиталі на ліжку, якщо взагалі тобі судилось очуняти. І тоді попострибаєш підбитим горобчиком, поки тебе сьак-так підлатають та й выпишуть у виздоровчий батальйон.

— Рота, р-рівняйсь! Струнко! Хто уже видужав і хоче в лінійні війська — крок уперед!

Мик-Мик завжди першим ступав отой крок із шеренги, хоч з повним правом міг би побути ще трохи в тилу: день тут просидиш — зайвий день проживеш. І знову коротка дорога на фронт, і вогнева — попереду "цариці полів", що, навчена, так заривалася у землю — носа не видно... Поперед усіх: лише простір ворожий, наспіх пристріляний, відміряний тобі підступною долею, та вірна подружка — гармата, що стоятиме з тобою до кінця: разом жити, разом помирати — іншого тобі не дано.

— Не стільки воював, скільки по шпиталях відлежувався, — пригадуватиме потім Мик-Мик.

І ще довго, вже по війні, не зможе спокійно дивитись на рухомі цілі, що проїжджатимуть мимо: мружачи око, братиме в приціл.

Мик-Мик повернувся додому з війни навесні сорок п'ятого, не довоювавши два місяці. Міг би піти вчитись у будь— який вуз (фронтовиків приймали без екзаменів), але його батько загинув на фронті ще в сорок третьому, а старенька вже мати билась як риба об лід, щоб дати раду ще двом синам, які ходили до школи.

— Нічого, — сказав у перший вечір Мик-Мик, — інститут від нас нікуди не дінеться. Інститут почекає.

І як був у формі військовій, в офіцерських погонах, при орденах та медалях, другого ж дня вирушив шукати роботу. Випадково зустрів однокашника: разом школу кінчали, разом і до армії йшли, тільки Мик-Мик повернувся з цілими руками-ногами, в однокашника ж правий рукав під ремінь заправлений.

— Мик-Мик!

— Льоня!

— Здоров!

Обнялися, розцілувались, як найрідніші брати, заглянули в забігайлівку, де шуміло, гуло і плавало в сизім диму, мов під час артпідготовки. Де треба було не розмовляти — кричати, щоб почуť один одного.

Випили за зустріч по сто грамів, уже цивільних, не фронтових, — такої сивухи ядучої, що й чорт би скрутився, закусили пиріжками, наче на глині замішаними, і вдарились у спогади. Згадували довоєнне мирне життя, бо війна в печінках сиділа обом, і таким воно здавалося світлим, таким казково прекрасним, що не вірилось: було воно насправді чи не було?

— Ти де влаштувався? — спитав під кінець однокашник.

Мик-Мик відповів, що поки — ніде.

— Йди до нас! — загорівсь однокашник. — Нам руки робочі отак-о потрібні. — І провів по горлу долонею єдиної руки. — Хочеш — муляром, хочеш — столяром. А то й електриком. Не бійся — навчимо. Живі гроші в кишені й міністерський пайок. По шістсот грамів хліба щоденно!

Мик-Мик не так спокусився грошима, як міністерським пайком. Гроші в той час були дешевші від половини: по десятці — яйце, по сотні хлібина-цеглина, а от пайок міністерський... Шістсот грамів хліба щоденно, та крупа, та раз у місяць цукор, жири на талони, а то й, дивись, американська тушонка у високих, як гільзи, банках: уже можна якось прожити, вивести в люди братів. Мик-Мик одразу ж вирішив твердо: поки брати не здобудуть вищої освіти, він до вузу ні кроку.

— То як? Згода?

— А ти сам ким працюєш? — глянув на порожній рукав Мик-Мик.

— Я в конторі. То згода?

— Згода! — відповів Мик-Мик. Звівся, осмикнув гімнастерку: — Веди до начальства!

Так Мик-Мик став будівельником. Спершу учнем муляра, поки освоївся (аж цікаво було: чотири роки тільки й знав — руйнував, а тепер ось будує), а тоді вже працював самостійно.

Хрещатик бачили? Ходили під будинками, що вирости вже по війні, в п'ятдесятих? Так не одна тисяча цеглин в ті будинки Мик-Миком покладена!

А Русанівка ж! А Воскресенка! Мик-Мик пам'ятає кожну свою цеглину в усіх тих будинках.

Цей, у якому нині живе, виріс без нього: одержав квартиру вже пенсіонером. Як ветеран Вітчизняної. Дві кімнати, кухня, кладовка, роздільний санвузол і вони вдвох з Домною Данилівною. З якою ось уже тридцять років живе — не скучає.

З Домною Данилівною, майбутньою своєю дружиною, познайомився в п'ятдесят четвертому році під час маївки. Виїхали всім колективом униз по Дніпру на теплоході, душ двісті, не менше, пристали за Плютами на лузі: сонячно, простір, якби крила — до неба злетів би, і така довкола краса, що серце обмирає. Он і бір сосновий, а ближче до луку, на піщаному пригірку — село. Веселенькі хати у садках, тихі вулиці: ні машин, ні товкотнечі — живуть же люди в раю! Жінота ох! та ах! — а потім за посуд та до села: за молочком з-під живої корови, хлопці одразу ж заходились ганяти м'яч, дівчата збирати одна з-поперед одної квіти, сімейні ж — простилати нежалкі накривачки, діставати з торбів, із кошиків хто що привіз. Маївка ж. Тож не гріх закусити і той...

Мик-Мик ні до молоді не приставав, ні до сімейних: молодих переріс — незручно було бігати за м'ячем, не солідно, сім'ї ж завести не встиг. Не міг підшукати до пари. Та він, признатися щиро, не дуже з тим і поспішав: то братів треба було в люди виводити, то маму, що в останні роки з болячок не вилазила, по лікарнях возити — куди тут женитись!

— Встигнемо. Не горить, — відповідав завжди матері, яка бідкалась, що син так і лишиться неодруженим. — Була б шия, а хомут завжди знайдеться.

Шия була, хомут щось не дуже знаходився. Претендентки, щоправда, траплялися: в

ті голодні на чоловіків часи дівчат було — хоч нанизуй. Та все попадались якісь несолідні: сам маленький і миршавий, уподобляв Мик-Мик тілистих жінок. Був до них небайдужий. Як побачить молодичку пудів на вісім, так серце і тьохне. Іноді не витрима: йде слідом, поки та не помітить.

Отож Мик-Мик поважно походжав по лужку, одягнутий, хоч одразу ж до президії. Костюм темно-синій бостоновий, придбаний з рук на Сінному базарі та перешитий, черевики лаковані, білосніжна сорочка, чорна краватка, ще й позолочені запонки. А на голові — велюровий капелюх. Мик-Мик походжав, підсідаючи то до одного сімейного кола, то до іншого, пригощаючись тим, що підносили (міру знав, не напивався ніколи), заводячи статечні розмови: про начальство, про план, про зарплату і прогресивку, а коли народ починав веселитись надміру, співати, а то й витанцьовувати, тихенько вставав і відходив: ні танцювати, ні тим більше співати не вмів. Мик-Мик отак походжав, походжав та й наткнувся на гурт хлопців-дівчат, що перекидались м'ячем. І він, може, пішов би собі далі, коли б не Домна Данилівна.

Не наважуюсь називати Домну Данилівну просто по імені навіть тоді, коли вона була молоденькою. Є жінки, яких, мабуть, і в колисці величають лише по імені та по батькові. Отака і дружина в Мик-Мика. Бо як можна назвати дев'ять з гаком пудів Домунею або Домцею? А Домна Данилівна і в молодості, розповідає Мик-Мик, була не худенькою: яке плаття не надіне, так на ній і тріщить.

Домні Данилівні йшов тоді двадцять перший рік, і від неї віяло такою силою, що мимохіть спадала на думку бадьора пісенька фізкультурників: "На зарядку, на зарядку, на зарядку — становись!" Ставши у коло, Домна Данилівна саме подавала м'яч. Підкинула, розмахнулась, вперіщила так, що м'яч, завиваючи, рвучи перед собою повітря, полетів у бік дівчини, яка стояла навпроти, та й ударивсь об неї, та й одлетів рикошетом під самісіньке небо.

— Я так не граю! — сказала дівчина, тамуючи сльози. — Хай хтось інший навпроти неї стає.

Дівчині звільнили інше місце, а навпроти став хлопець. Але й він остерігався м'яча, що вилітав з-під руки Домни Данилівни.

А вона, здавалося, не знала, що таке втома. Кидалася за кожним м'ячем, випереджаючи інших, стрибала, подавала, ловила, перехоплювала, і все у ній так і грало, так і кипіло, так енергією й бризкало — Мик-Мик очей не міг відвести.

— Ставайте до нас! — закричала Мик-Микові: м'яч саме котивсь у його бік.

— Дякую. Я краще так подивлюся.

Дівчина, пробігаючи мимо — вітром так і війнуло, глянула, пирснула, і Мик-Мик, трохи ображений, пішов геть.

І протягом всієї маївки намагався не дивитись у той бік, де бігала Домна Данилівна.

А повернувшись додому, всю ніч прокрутився на ліжку: Домна Данилівна не йшла з-перед очей. Наче обмарило. Він, виявляється, якимось побитом бачив Домну Данилівну протягом усієї маївки, хоч міг би поклястися, що у її бік більше навіть не глянув. Вражений, звівся з постелі. Довго кутив, дивлячись на місяць, що парубком-

підстарком мерз посеред неба.

— Оженюсь! — сказав уже під ранок Мик-Мик. І, сказавши отак, нарешті заснув.

І вранці, ще й очей не продерши, те ж саме сказав.

На кому одружиться?

Звісно ж, на Домні Данилівні!

II

Мик-Мик за що б не брався, все робив надійно й ґрунтовно.

І тут, спершу ніж знайомитись, розізнав усе, що міг, про свою майбутню дружину.

Перше, що його найбільш непокоїло, чи у неї є хлопець. І хто. Не міг допуститися думки, щоб така дівчина та не мала хлопця.

Виявилось, що не було. Вірніше, був, але вони посварились, і на зло Домні Данилівні той хлопець одружився на іншій.

Уже легше Мик-Микові: не треба одшивать супротивника.

Домна Данилівна працювала штукатуром у тому ж будівельному тресті, що й Мик-Мик. Тільки в іншій бригаді, тому він її до цього часу не стрічав. "Не дівка — комбайн! — сказав знайомий муляр. — Як стане до роботи, то не встигають розчин підносити. По три норми дає".

Це теж Мик-Микові на руку: сам трудяга, не терпів лінкуватих. Підручний, бувало, як попадеться з того роду-племені, що аби день до вечора, то од Мик-Мика наплачеться. Більше тижня не протримається: або сам од Мик-Мика попроситься, або той його к бісу потурить. Одного як урізав кельмою по голові, то ледь до суду не дійшло: молодого спеціаліста травмував. "Такого травмуєш! — лаявсь Мик-Мик. — Такого й цеглиною не доб'єш!" Заробив доганяку, бо вчити вчи, а рукам волі не давай.

Тож Домна Данилівна і тут йому буде до пари.

Розізнав іще, що вона не так давно з села перебралась: своєї квартири не мала, жила в гуртожитку. Що теж не біда: Мик-Мик також власної квартири не мав — од своїх одколовся, як мати померла. Старший брат офіцером у армії, на Далекому Сході, тому в Києві квартира не потрібна, а менший, ще й інститут не закінчивши, привів жіночку, таку ж, як і сам, зеленороту. Спершу в двох невеликих кімнатах їх троє жило, а потім і четверо, й п'ятеро, й шестеро: брат, спасибі йому, старався й за себе, і за Мик-Мика. Дивився-дивився Мик-Мик, як вони в одній кімнаті тирлюються, та врешті й не витримав: попросився в гуртожиток. І вже п'ятий рік живе в гуртожитку: спершу втрьох, а потім і сам. Як передовикові, виділили йому окрему кімнату. Кімната, щоправда, тільки слави, що окреме приміщення, стіл, ліжко, стілець, а шафу вже й ніде поставити, та все ж буде куди майбутню дружину привести. Потерплять, поки молоді та бездітні, зате швидше квартиру отримають.

Все вивідав, все розрахував Мик-Мик наперед, на одному тільки спіткнувся: як познайомитись?

Запросити на танці чи в парк на вечірню прогулянку? Але ж Мик-Мик не танцював зроду-віку, навіть у школі відповідав з гідністю, коли дівчата запрошували: "Не займаюсь дурницями!" — а тепер, у тридцять літ, і поготів. Його аж пересмикувало,

коли уявляв, як би він ногами видригував. Ходити ж по паркові та зітхати до зірок чи на місяць з великого дива очі витріщувати теж не годилось: роки не ті. В ресторан повести? Боявся, що не піде, образиться: ні з сього ні з того — і в ресторан. Знаєм, для чого в ресторани водять дівчат!

Сушив, сушив голову, поки надумав: запросити в кіно. Спершу була думка на лекцію про міжнародне становище, Мик-Мик не пропускав майже жодної, так якби ж на лекції квитки продавали, а то вхід безплатний. Подумає: жила, сорок копійок пожалів.

І купив Мик-Мик два квитки в кіно. В касі попереднього продажу на суботу, на вечірній сеанс. Один квиток для себе одірвав акуратно, а другий поклав у конверт. Заклеїв і надписав: такий і такий. Особисто. І все. І більш ні слова. Лише квиток і конверт. Розраховані на непоборну жіночу цікавість. Мик-Мик хоч і не мав досі справи з жінками, але душу жіночу вивчити встиг. З книжок: повістей та романів, що прочитав цілу гору. Більше романів: повість — не встигнеш вчитатись, а вже й кінець. Інша справа — роман: вистачає на місяць. Любив Мик-Мик не просто ковтати сторінки, а до свого життя приміряти. Роздумувати. Про значне і серйозне.

І найбільше вражало Мик-Мика, як ото в авторів повістей та романів так ловко виходять. Прості, здається, слова, ними ж він щоденно користується, а читати почнеш — картини живі. Іноді всіх тих людей так виразно бачиш, що якби зустрів де на вулиці — впізнав би одразу.

Чаклунство якесь!

Ну, та про книжки це так, до слова прийшлося. Тут головне, як Домна Данилівна на квиток зреагує. Викине чи піде в кіно? Стояв під кінотеатром, за колону сховавшись, позирав на всі боки, щоб не взівати, а тут якийсь придурок: "Зайвого квитка немає?" — "Нема, одчепися!" А він знову, вулицю заступивши: "А може, є? Мені один". — "Де я тобі візьму? — визвірився на нього Мик-Мик. — З коліна вилущу?" Подіяло, відійшов. Так з іншого боку: "Громадянине, у вас зайвого квиточка немає?"

Тьху!

Плюнув Мик-Мик та й відступивсь од колони. І тільки відійшов — Домна Данилівна.

— Привіт!.. І ви в кіно?

Питає, а сама поверх голови очима нишпорить.

— В кіно, — відповів Мик-Мик. — Ходіть, бо запізнитесь. Уже третій дзвінок.

Пошукала, пошукала очима, здвигнула плечима. Пішла у фойє.

"Йди, голубонько, йди! — розвеселився Мик-Мик. — Ще там пошукай вітра в полі".

Зачекавши, поки розпочався сеанс, пробрався в темний зал. Знайшов свій ряд (пам'ятає й досі: сьомий ряд, п'ятнадцяте місце), сів і нуль уваги на Домну Данилівну. Наче й не посилав їй квитка.

— То це ви? — вражено спитала вона.

— То це я. — І знову ж на неї й не гляне. На екран уся увага. Хоч потім — убийте, не міг пригадати, про що ж фільм. Боявся одного: ось вона встане й піде.

Не встала — до кінця сеансу досиділа. Зате коли вийшли з кіно, спитала сердито:

— Для чого це ви зробили?

Тут Мик-Мик і пішов ва-банк:

— Щоб з вами познайомитись ближче.

— Зі мною? Навіщо?

— Хочу женитись, — скромно Мик-Мик.

— На мені? — аж зупинилась. А тоді розсміялася: — Та я ж вас у кишені носитиму!

— Черевики зараз знімати?

— Навіщо?

— Щоб не наслідити в кишені.

Розсміялася ще дужче. А коли людина сміється, з нею зовсім інша розмова.
"Посмійся, посмійся! Побачимо, чиє буде зверху!"

Потроху стала до нього звикати. Спершу брикалася, навіть кілька разів у кіно не прийшла, та яка дівка не набива собі ціну? Мик-Мик уперто продовжував купувати квитки, і не було кінотеатру в місті, який вони по кілька разів не відвідали б. І вже не когось поверх голови — його шукала поглядом Домна Данилівна. А вгледівши, спалахувала радісно. І вже розповідала про свою подругу, яку — треба ж до такого додуматись! — її хлопець викрав серед ночі з дому. Од батьків, що не хотіли віддавати дочку.

— А ти мене викрав би?

— Запросто! — випнув груди Мик-Мик.

— Через балкон? — Домна Данилівна жила на другому поверсі.

— Хоч і через димар!

Домна Данилівна й загорілась: викрадь та й викрадь! Ото зчиниться переполох, як уранці прокинуться, а від неї не лишиться й сліду. А що вже потім сміху буде...

І нікуди діватись Мик-Микові: мусив замовляти драбину. Складну, з дюралю, щоб полегша була: не перти ж на собі дерев'яну через усе майже місто!

Домовилися зробити це в ніч на суботу, о четвертій годині. Раніше не можна ніяк: молоді як на роботі не втомлюються, а гуляють майже до ранку. Тоді саме якісь злодії появились в Києві — чи не на гастролі приїхали: обчищали квартири до нитки. І найчастіше в тому районі, де жила Домна Данилівна. Бракувало, щоб якась парочка побачила, як Мик-Мик на балкон забирається. Точно подумає: злодій!

Отож Мик-Мик ледь діждався третьої години, вхопив драбину — й на вулицю.

Видно, хоч газету читай. Місяць, повнощокій, великий, якраз над головою зависнув, світла дурного не жалко. Як вони про це не подумали: на виду всього міста на балкон доведеться залазити. Таке, хоч бери та додому вертайся. Тільки що ж про нього Домна Данилівна подумає! Яка вже, мабуть, і не спить, його виглядаючи. Чеше містом Мик-Мик, намагаючись хоч трохи тіні триматися, завертає з вулиці на вулицю, і вже йому починає здаватися, що не встигне до четвертої. А тут ще міліцейський патруль: добре, що помітив завчасно, сховався у під'їзді. Приклеївся до холодної стінки, замер, прислухаючись до ходи непоквапної: їм що, їм дівчат викрадати не треба. Ото й не поспішають. Усім тілом відчував, як з годинника стікають безжально хвилини. Глянув,

коли патруль нарешті пройшов, — без чверті чотири! Підхопив драбину, побіг.

Аж ось нарешті й гуртожиток. Зупинився, витер мокре чоло, постояв прислухаючись: мовби нікого. Тільки місяць регоче вгорі — чорт його накачав! Глянув на балкон — ага, двері одчинені. Домовились: як щось непередбачене трапиться, Домна Данилівна двері зачинить. Щоб даремно не ліз.

Перебрався через штахетник, підкравсь під балкон. Присів, щоб не так було видно, став збирати драбину. А вона — хоч плач — не хоче збиратись. Вдома пробував — за хвилину зібрав, а тут не виходить.

Здогадався зрештою повернути іншим боком. Х-ху, нарешті зібрав.

— Колю, ти? — шепіт гарячий.

Здригнувся, глянув угору: Домна Данилівна. Звісилась через перила, ось-ось упаде.

— Я вже думала, що ти й не прийдеш.

Ще б чого!

Приставив драбину, ступив на дюралевий щабель.

— Де чемодан?

— Зараз винесу.

Зникла в темному отворі, і він стояв, за перила тримаючись: хистка споруда погойдувалась і потріскувала.

— Ось, — появилася Домна Данилівна. — Зараз винесу другий.

Чемоданисько — Мик-Мик ледь утримав у руці, коли підхопив. А вона його граючись через перила пересадила.

"Гирі наклала, чи що?" — дивувався Мик-Мик, обережно на землю спускаючи. Боявся, що драбина не витрима — обламається.

Поставив, за другим поліз. Цей був удвічі менший і зовсім легенький.

— Все?

— Все... Одвернись, я буду злазити.

Мик-Мик, одвернувшись цнотливо, тримав щосили драбину. Драбина вже не скрипіла — стогнала, і він дуже боявся, що метал не витримає.

Ох і дружина ж у нього!

— Все? — запитав, коли вона ступила на землю.

— Тобі що, мало одної? — ревниво спитала Домна Данилівна.

Мик-Микові Домни Данилівни вистачало по зав'язку. Тому він мовчки став розбирати драбину.

Посперечавшись пошепки, кому який нести чемодан (Домна Данилівна взяла таки важчий), перелізли штахетини, рушили вулицею. І тільки завернули за ріг — здрасьте! — міліція.

— Стій, хто такі?

— Свої, — озвався Мик-Мик.

— Свої коней водять... Документи!

Лапнув по кишенях Мик-Мик, а документи лишилися в старому костюмі. Не подумав про документи, не до загсу ж збирався.

— Ясно, — сказав старшина, який патруль очолював. — Документи у тьоті Моті. І чемоданчики, мабуть, од неї ж...

— Це мої чемодани! — обурилась Домна Данилівна.

— Теж ясно, — старшина ще веселіше. — З чемоданчиками та на прогулянку. В кіно чи на танці?

— На танці! — відповів з викликом Мик-Мик: він уже починав ненавидіти веселого цього старшину. — А вам яке діло?.. Пустіть! — Бо вже інший міліціонер, збоку зайшовши, взяв його за руку.

— Відпусти, відпусти, — сказав старшина. — Не сердь чоловіка. Він і так піде з нами. Заглянемо на хвилинку до відділення, а там танцюйте хоч до ранку.

Так вони опинилися в міліції, скільки Мик-Мик не одбрикувався.

— Товаришу капітан, привели двох затриманих. При отсутствії документів і з двома чемоданами та драбиною.

— Ясно, — сказав капітан. (Бач, і цьому наперед усе ясно). — Ану виведіть баришню, поки ми з кавалером тут потолкуємо. — І коли Домну Данилівну вивели, запитав у Мик-Мика: — Так яку квартиру ви сю ніч обчистили?

— Нічого ми не чистили! — наїжачився Мик-Мик.

— Так-таки й нічого? — сардонічно капітан. — Просто прогулювались, а вас, ангелочків невинних, взяли та й затримали? З чемоданчиками й драбинкою?

— То її чемодани!

— А драбина!

— Моя.

— Для чого? На дівчат залазити?

Міліціонер, що стояв у дверях, реготнув. А Мик-Мика мов окропом ошпарили:

— Можу її вам позичити! І не знущайтесь!

— А хіба я знущаюсь? — капітан невинно. І до міліціонера, що стояв у дверях: — Рябчук, я знущаюсь?

— Так точно!

— Що — так точно?

— Не знущаєтесь, товаришу капітан!

— От бачиш, і Рябчук твердить, що я не знущаюсь...

— А не знущаєтесь, то одпустіть.

— Одпустимо, обов'язково одпустимо, — пообіцяв капітан. — От скажеш, яку квартиру обчистили, так спати й одпустимо.

Бачить Мик-Мик, що діватися нікуди, вирішив розповісти всю правду. Тільки капітан не став його й слухати. Нагримав, ще й долонею по столу пристукнув:

— Ну от що, ти полиш нитку намотувать! — І додав, на що саме Мик-Мик нитку намотує.

Мик-Мик ще більше образився: що в нього — котушка!

— Мотайте самі, як вам так припекло!

Тут капітан розгнівався по-справжньому:

— Рябчук! У камеру його, хай охолоне до ранку!

І потягли Мик-Мика до камери. Крізь інші двері, щоб не стрівся із своєю спільницею та не подав умовного знаку.

Ніч була у Мик-Мика — краще й не згадувати. Вивели його вранці з камери не жовтого навіть — зеленого. І не так за себе переживав, як за Домну Данилівну. Де вона? Що з нею? І головне: з ким вона спить?

Вранці, коли розібрались і випустили, спитав Домну Данилівну:

— Виспалась?

— Виспалась, — відповіла Домна Данилівна. І позіхнула, долонею рота прикривши.

Ага! Тут уява Мик-Мика намалювала таке, що в нього аж губи до рота втягнуло.

— Сама спала?

— Ні, ще одна жінка. Уже спала, як мене завели...

В Мик-Мика трохи одлягло на душі. А Домна Данилівна ще щось згадала, бо спитала в Мик-Мика:

— Ти бачив, як ті камери поштукатурені? Я б тому, хто ото штукатував, і руки поодбивала б!..

Того ж дня, з міліції вийшовши, розписалися в загсі. Тоді розписували швидко, зате розводили довго. Ну, та Мик-Микові з Домною Данилівною не довелося розводитися: всі оці роки прожили — дай бог кожному, всього двічі й побились.

Перший раз він їй навішав синців. За що завелися, обоє зараз і не пригадають, певно ж, через дрібницю якусь, бо притиралися саме одне до одного, тільки Мик-Мик, роз'юшившись, і налетів з кулаками на свою молоденьку дружину. Домна Данилівна була така вражена, що не боронилася навіть. Тільки питала за кожним ударом:

— Ти що?.. Ти що?..

Вийшов потім у двір, перед чоловіками хвастався:

— А я свою сьогодні провчив. Щоб і другим не повадно було.

Зате коли вдруге до неї з кулаками поліз (сподобалося, бач!), Домна Данилівна так йому врізала, що Мик-Мик обоє дверей не руками одчинив — головою. Вилетів прямо в коридор — без пересадки, транзитом.

Кілька тижнів по тому не міг розмовляти нормально: шипів гусаком. Щось таки тріснуло в горлі.

А більше в них до кулаків і не доходило. Сваритись — сварились, без цього в сім'ї не буває, милі сваряться — лише тішаться, і якимось виходило так, що завжди перший Мик-Мик затівав: не міг спокійно дивитись, як дружина щось робить. Все здавалось: не так.

Домна Данилівна на всі його зауваження здебільшого й вухом не вела: мовчки робила своє. Тільки іноді скаже:

— Одчепись.

А як допече, то як поведе вогняним оком своїм — він одразу й притихне: пам'ятав свій політ "у космос".

— Не тим ти, ким треба, родилася! — сказав якимось Мик-Мик.

— А ким? — миролюбно поцікавилась Домна Данилівна. Як слід поснідавши, саме

чаювали. Неділя, попереду цілісінький день, то й сиділи за столом, як голуб'ята. Домна Данилівна чаювати дуже любила: з присмаком, з присьорбом, до сьомого поту. "Виганя всі хвороби", — казала.

— Мужиком, — пояснив Мик-Мик, одставляючи третю чашку: х-ху, напився! — Гладіатором!

Домна Данилівна одразу й образилась: Гладіатором у них в колгоспі жеребця прозивали.

Темрява! Темнота безпросвітна!

— В цирку була? — запитав зверхньо Мик-Мик.

— Ну?

— Та ти не нукай! Не запрягла. Ти по-людському кажи: була чи не була?

— Ну, була.

— І не бачила гладіаторів?

— Яких іще гладіаторів?

— Силачів! Отих, що по тонні мізинцем виважують!.. То й тобі треба в цирк на роботу найнятись — гладіатором.

— А ти — пшоно! — ще дужче образилась Домна Данилівна.

— Яке пшоно? — отетерів Мик-Мик.

— А отаке — пшоно! — мстиво сказала Домна Данилівна. Потрусила перед собою з пучки уявним пшоном, ще й пальцем постукала, наче видзьобуючи.

Ох і образився ж Мик-Мик, ох і роз'юшився ж! Зірвавсь з-за столу, біга по кухні — місця собі не знаходить.

— Дурепа!.. Я їй по-научному, а вона мене до якогось злака нікчемного!

— Все одно — пшоно! — засміялась Домна Данилівна.

Ну як таке витерпіти? Як не напитись? Мик-Мик і напився. Ходив потім по двору, скаржився на Домну Данилівну. Переконавав кожного, що він не пшоно.

А потім на свою дружину був і в претензії. Що вона про все розплескала. Проходу тепер не дають.

III

Мик-Мик пішов на пенсію рівно в шістдесят. Як шістдесятий рік стукнув, так документи й оформив. Міг би працювати довше, в шию ніхто не виштовхував і на п'яти не наступали, та й сили ще мав, з молодими міг позмагатися, навіть начальник, документи підписуючи, казав, щоб подумав, не поспішав... Так що Мик-Мик міг би пропрацювати іще з десяток годочків, коли б не син. Рідний синок таке одчубучив, що людям сказати — не повірять. Отак серед білого дня, при повному розумові взяв та й перебрався в село. Не на рік там чи два — назавжди.

Еге ж, так і сказав, з батьками прощаючись:

— А нащо мені та квартира? Я сюди все одно не вернусь.

Це коли Домна Данилівна нагадала, що черга ж на квартиру пропаде. Скільки ж чекали, поки на чергу взяли!

Але перш ніж розповідати історію, що сталася з сином і чому саме через нього

Мик-Мик змушений був на пенсію йти, давайте розберемося, скільки всього було в них дітей і чого вони живуть тепер удвох, та ще й у кооперативній квартирі.

Почнемо хоча б з того, що в них довго взагалі не було дітей. Чи то пригода в міліції в першу ніч їхню шлюбну, коли спали нарізно, та ще й по камерах, чи ще причина яка, тільки й один рік минув, і другий, і третій, а в них усе пусто.

І як не грів чуба Мик-Мик, струнка дівоча постать Домни Данилівни не мінялась ніскілечки. Домні Данилівні було те мов для забавки: на десять літ молодша, все ще попереду, а Мик-Микові як? Та ще й товариші, зубоскали, не давали проходу: не по кобилі, мовляв, вершник. До Петровича за допомогою збігай. А в Петровича дітей як мух — хоч одмахуйся.

Мик-Мик одгризався як міг, та іноді терпець і вривався. І тоді підступавсь до своєї дружини:

— Ти довго наді мною знущатимешся? Мені вже проходу не дають!

— Тю! — дивувалась Домна Данилівна. — А я тут причім?

Мик-Мик уже й до лікаря бігав, і Домну Данилівну силоміць майже водив — усе наче нормально, мала бути дитина. А от не йшлося, і квит!

Врешті, до відчаю доведений, бабуню знайшов. Була така бабуня на Борщагівці, не старорежимна чаклунка — абсолютно сучасна цілителька, яка володіла новітнім якимось магнетизмом. Пов'язаним із космосом. Не існувало, казали, хвороб, яких вона не виліковувала. За один сеанс!

Брала, щоправда, не дешево: по п'ятдесят карбованців за відвідини, але ж усього раз платити й доводилось.

— Йди, дитино моя, і хай тобі, як казали колись, бог помагає.

— А коли ще прийти?

— А ніколи! Ти вже здоровий! Тільки не забувай щодня руку включати.

Отака була бабуня!

Кажу — була, бо її як цілительки давно вже немає: фіноргани з'їли. Переключилась, розповідають, на квіти.

Мик-Мик не то що п'ятдесят — сотню радий віднести. Тільки б допомогло.

Знайшов двір, зайшов із трепетом у хату. Не в хату — двоповерховий котедж, нещодавно, видать, і збудований: свіжою цеглою світить. Ще й добрячі майстри клали — чи не бабунині клієнти? Мик-Мик те одразу помітив. Провела його якась дівчина до кімнати великої, картами зоряного неба обвішаної та якимись химерними приладами заставленої. Посередині — стіл великий письмовий, крісло й стілець. А в кріслі — бабуня сидить. У халаті стерильному, білому, в хірургічному чепчикові. Не бабуня — професор.

Обличчя простеньке, а очі — ой-ой! Мов намагнічені. Так ними і світить.

Слухала уважно і так головою покивувала, наче наперед уже знала, що він їй розкаже.

— А дай сюди руку. Не праву — ліву давай: вона ближче до серця.

Взяла, а долоня в неї як з печі. Мик-Мика одразу ж кинуло в жар.

— А цить!

Мик-Мик уже й дихнути боїться.

— Це в тебе, сину, магнітне поле порушене. Бач, як лінії бігають, — тицьнула пальцем у долоню. — Треба на місце їх ставити. Сідай-но ближче до столу.

Посадила до столу боком, наказала праву руку зігнути в лікті, покласти на стіл, донизу долонею. Ще й пальці розчепірити.

— Не воруши! Забудь, що вона в тебе й є. Вона сама все робитиме... А тепер нахили голову.

Однією рукою голову до грудей притисла, а другою так надавила вище потилиці, що в Мик-Мика в очах почорніло.

— Оце я, дитино моя, підключила твою руку до космосу. Тепер сиди і дивись, що вона вироблятиме.

Дивиться в усі очі Мик-Мик — рука лежить, як лежала. Тільки по розчепіrenих пальцях наче мурахи побігли.

— Нічого, вона зараз підніматися стане. — Бабуня теж не зводила з руки свого магнетичного погляду. — Бачиш, уже й пальці заворушилися. — Пальці й справді стали ворухитись — незалежно од Мик-Мика. — О, уже піднімається!

Рука, яка зовсім отерпла, стала повільно підніматись од столу. Потихеньку, мовби до чогось прислухаючись, то завмираючи, то знову приходячи в рух.

— Пішла, пішла! — вигукнула збуджено бабуня. — Тепер її жодна сила не зупинить. Сама твою болячку знайде. Знайде й полікує.

І не встигла бабуня останню фразу закінчити, як рука зупинилась, наче роздумуючи, куди далі рухатись, а потім різко повернула донизу. Мик-Мик з жахом побачив, куди вона цілиться, але вже нічого не міг удіяти: рука впала шулікою, замкнулися судомно зведені пальці.

— Не смикай, не смикай! Вона сама, коли треба, одпустить.

Мик-Мик уже не знав, куди й очі дівати. Піт стікав по чолю, щоки палали вогнем.

— Тенькнуло? — спитала згодом стара.

Мик-Мик кивнув головою: йому й справді здалося, що під рукою щось тенькнуло.

— Ото магнітна лінія стала на місце. Зараз рука почне назад повертатись.

І справді, рука, наче бабуню почувши, розчепірила пальці, повільно вернулась на місце.

— Не воруши! Дай сюди ліву руку!

Взяла ліву руку, великим пальцем надавила поміж бровами.

— От і все, дитино моя. Тепер ти назавжди підключений до космічного поля. Як тільки покладеш праву руку отак, — розчепірила пальці, — так вона й почне сама шукати хворобу...

— А багато? — спитав охрипло Мик-Мик.

— Чого, дитино моя?

— Отаких сеансів треба багато?

— А ось цього й не скажу. Будеш робити, поки всі магнітні лінії стануть на місце.

Бува, що за один раз помагає, а буває, що й кілька років пройде...

— Тенькнуло? — перепитала Домна Данилівна. — Мені б отак тенькало: по п'ятдесят карбованців за один раз!

І коли Мик-Мик, що вирішив умерти, а позаганяти всі магнітні лінії на місце... коли Мик-Мик затівав черговий сеанс, Домна Данилівна, давлячись сміхом, допитувалась:

— Тенькає?

І падала на ліжку од реготу.

— Дурка! — навіснів Мик-Мик. — Дурепа набита!.. Не даєш лікуватись!

Домна Данилівна й не думала ображатись: сміється, аж стогне.

Що з такої питати? Темнота безпросвітна, книжки зродувіку в руці не тримала!

— Та ти хоч знаєш, що таке магнітні лінії? Як вони на людину впливають?.. А рука, ось гляди, сама опускається. Я й не хочу, а вона опускається.

Зиркне Домна Данилівна і знову кисне од сміху.

Та згодом виявилось, що даремно й сміялася. Кілька днів ходила якась мов на себе не схожа: прислухалась до того, що діялось у неї всередині. І на сеанси Мик-Мика стала дивитися з острахом. Потім зізналася збентежено:

— Здається, я той...

— Що — той? — У грудях Мик-Мика так лосквітний холодок і пробіг.

— Ну, той...

— А я що казав! — закричав Мик-Мик, тріумфуючи. — Я що казав!

Простив їй зараз усе: і кпини, і сміх.

— Ну, жінко, ну, молодчина!

— Не поспішай: може, ще нічого немає!

— Як немає! Гляди мені, спробуй!.. Немає!

З того дня допитувався кожного ранку:

— Ну, як? Нічого не чуєш?

— Нічого.

— А ти прислухайся, прислухайся.

— Та що мені слухати! Прийде час, воно само озоветься до мене.

Хе — час! Коли він ще прийде, той час! А Мик-Микові зараз, в оцю ось хвилину, треба знати достеменно, буде в нього дитина чи ні.

— Може, до лікаря сходимо!

— Йди, як тобі припекло.

— Я не про себе! — уже сердився Мик-Мик: ну й тупа ж людина! — Тобі треба сходити!

— Для чого?

— Ну, щоб узнати, буде дитина чи ні.

— І без лікаря визнаємо. Нікуди воно не дінеться.

Раніш Мик-Мик не витримав би. Зірвавсь б із місця, став би кричати на неї. А тепер, як йому це не важко було, стримався. Мати ж його дитини майбутньої, її дратувати не можна ніяк. Бо на дитині одіб'ється.

Мик-Мик як тільки дізнався, що Домна Данилівна вступила в тяж, дістав книжок цілу купу. По гінекології й інших. Тут були й брошури — поради початкуючій матері, як дитину виношувати, щоб вона народилася здоровою, і як потім її доглядати... Ну, доглядати — це вже тоді, як народиться... І зовсім уже товсті книжки, наприклад — доктора Спока. Мик-Мик за нею п'ять днів полював, коли довідався, що є така книжка, п'ятнадцять карбованців заплатив — не зблимнув. Той Спок так написав, наче сам сто разів родив. Мик-Мик тією книжкою Домну Данилівну на смерть замучив: ходив за нею слідом, цитував особливо цікаві місця.

— Слухай сюди... Та ти тільки послухай!

Вичитавши, що на майбутню дитину особливо сприятливо впливає музика, занепокоївся: ні він, ні Домна Данилівна особливою музикальністю не відзначались, вище "Ой ти, Галю..." чи "Шумел камыш..." не підіймалися. Тож купувати балалайку чи гітару, щоб навчатися музиці, — справа безнадійна. А от магніфон — це вже реально. Включив і слухай собі на здоров'я. Захотілося симфонію — будь ласка, симфонія! Народних пісень — є і пісні. Ну, симфонії щось не дуже часто включали, ледь до кінця дослуховували, так хилило на сон, а от пісні... Пісні — інше діло! І народні, й естрадні: боже ж ти мій, скільки людських голосів сховано в отій стрічці тоненькій! Та ще яких голосів!

— Ти слухай, слухай! — дружині ревниво. — Не бійся, не оглухнеш!

Домна Данилівна терпіла та слухала. І вранці слухала, і ввечері слухала, слухала навіть тоді, коли й спати лягала. Бо він урочисто переносив магніфон до спальні, приприлаштовував у неї над вухом. Домагався, щоб вона й спала під музику.

І то ж скажіть: привчив! Музика грає, і Домна Данилівна спить.

Збунтувалася, коли він заходився коло діти.

Домна Данилівна поїсти любила, нівроку. Наминала калорії — не рахувала. Борщ — так глибока тарілка з верхом, ще й отакений окраєць хліба, часником густо натертий. А то й гора пампушок. Сало — так четвертинка добряча, ще й цибулина з кулак. Рот великий, веселий, зуби мов з побідиту: гальку й ту перемелють, тільки давай! Любо-мило дивитись, як вона їсть. Та й то: робота ж у неї яка! Попомахай цілісінький день, стіни одягаючи в розчин. Поповигинайся. Попокляйся. Тут тобі й фізкультура, тут тобі й аеробіка, та заодно вже й біг підтюпцем.

— Їх би, пузатих, хоч на місяць до моєї роботи приставити, — казала не раз. — А то трясуть салом, зайвий раз нахилитися бояться.

З Домни Данилівни сала не втопиш: тіло як збите. Нігті ламаєш, а не вщипнеш. І на повну щоку — рум'янці дівочі, свіжим повітрям відсвічують.

Мик-Мик, який увесь вік лише дзьобав, дуже любив дивитись, як Домна Данилівна їсть. А тут як сказився: стало здаватися, що дружина отією кількістю їжі задушить дитину. Утопить в борщеві, ще й салом привалить. Чи оглушить часником чи гірчицею: по півбанки за один раз!

Начитавшись про соки, дієтичні бульйони та каші, сказав Домні Данилівні кінчати з борщами і салом. Взагалі з усією грубою їжею. Віднині він сам буде їй готувати:

строго по-науковому.

— Іди ти! — відповіла Домна Данилівна: перед нею стояла сковорода яєчні, на салі засмаженої. — Науковець задрипаний.

— Оце щоб востаннє! — сказав тоді Мик-Мик: Домна Данилівна саме намазувала на хліб гірчицю. — Більше ти в мене яєчню не їстимеш!

— А що ж мені їсти?

— На ніч — кефір!

— Хай вороги мої його п'ють!

Домна Данилівна вже відкусила шмат хліба, підділа яєчню виделкою. Поїла усмак, ще й сковороду хлібом витерла. Закусила тим хлібом.

— А тепер і почаювати не гріх!

Дивився Мик-Мик, як дружина чаює, дивився й страждав: п'яту чашку кінча! Скільки води в свою утробу влила, там уже тій нещасній дитині й місця немає. А як про яєчню та сало згадав, то його аж занудило. Наче сам у її лоні посидів.

Ну, годі! Ну, все! Не хочеш по-доброму... Він терплячий-терплячий, а як до діла дійде, то зуміє за свою дитину постояти.

І другого дня, повернувшись увечері, нічого не знайшла Домна Данилівна їстівного. Все прибрав, усе поховав, лишив тільки два сухарі й пляшку кефіру. Тож кефір отой випивши, голодна й зла, пригрозила вже в ліжку Домна Данилівна:

— Зроблю завтра ж аборт!

Отут і довелося поступитись Мик-Микові: ще й справді, шалапутна, побіжить у лікарню...

Домна Данилівна народила як по дзвінкові: рівно через дев'ять місяців. Мик-Мик і днював, і ночував під пологовим будинком, звівся нінащо, а прогавив: був на роботі, коли його до телефону покликали. "Це ж щось із Домною Данилівною!" — так і тьохнуло в ньому. Як був у фартусі, навіть кельму не кинувши, скотився з риштування, побіг до будки виконроба. Там нікого вже не було, тільки знята трубка лежала, немовлям щойно народженим попискувала.

— Альо!.. Альо!.. — ухопив її спрожогу Мик-Мик. — Я слухаю!

Пі-пі-пі, та й усе.

Подзвонити самому в пологовий будинок, так не зна номера. Не міг, чортів дурень, спитати!

Ще раз про всяк випадок "альокнув" та й вискочив з будки.

— Як будуть питати, то скажи, що скоро вернусь, — сказав напарникові. Зірвав фартух, робу заляпану, перевдягнувся швиденько — і на трамвай. "Хоч би нічого не сталося!.. Хоч би не сталось! Господи, порятуй, поможи!" — хоч у бога зроду-віку не вірив, на фронті й то не згадував. А тут... Ех! Одвернувся до вікна, непрошені сльози ковтає: уже здається йому, що й Домну Данилівну не застане живою. Недаремно ж на роботу додзвонювались, чого ще не бувало ніколи.

Вискочив, побіг. Одна вулиця, друга — тільки люди стрічні мелькають. Ось і пологовий будинок: заскочив у коридор, в приймальний pokій, де він уже з кожним

стілцем був "на ти".

— Що з нею?!

— О, татусь появився!

Обступили, сміються, вітають: спершу Мик-Мик зрозумів лише, що жива Домна Данилівна.

— Жива, жива! Ще й трьох народила! Двох синів і дочку.

Далі Мик-Мик був, як він сам потім казав, наче "кріпко випивши". Саме завелися гроші в кишені (була вчора получка), то перше, що зробив, це побіг у гастроном, купив три торти і три пляшки шампанського. Приніс, поставив на стіл:

— Пригощайтесь! За здоров'я моїх.

І знову побіг. Тепер уже на базар, на Бессарабку. Влетів як на пожежу, мів усі квіти підряд, не торгуючись, поки набрав оберемок такий, що і його з-за квітів не було видно. І знову назад:

— Дівчатка, голубоньки, однесіть моїй Домні Данилівні! Спитайте, як там вона.

Потім, заспокоївшись трохи, пішов додому. Щоб уранці ще до роботи — знову під пологовий будинок. Ішов, і все ще не вірилось, що в нього аж троє дітей. У Домни Данилівни наче й живіт був невеликий, де вони в неї й сиділи.

Ну, Домна Данилівна, ну, молодець! В кого ще є така жінка?

Вдома походив, походив — згадав про хрестини. Що це ж хрестини треба буде справляти, як привезе їх додому. То чи не варт дещо зараз купити?

Вийшов на вулицю, подався в центральний гастроном. Бо вже була одинадцята вечора.

І купив Мик-Мик три пляшки коньяку, по три зірочки на кожній, три пляшки солодкого — вже для жінок і знову ж три пляшки шампанського.

Отак! Гулять так гулять!

Щасливий, заснув о третій годині ночі. І наснилося йому рівно три сни. Які, потім не міг пригадати. Але клявся-божився, що три.

Мик-Мик поїхав забирати дітей і Домну Данилівну вранці, в суботу. Погода була як на замовлення: небо чисте, ласкаве, сонечко ясне та усміхнене, всі вулиці наче щойно підметені і машина чорним лаком одсвічує. Не якийсь там "Москвич" або навіть "Волга", а — знай наших! — ЗІМ. Спеціальна шлюбна машина, що нею молодих возять до загсу. Весь капот у стрічках кольорових і три ляльки попереду. Було дві, так Мик-Мик третю купив і за п'ятірку вмовив шофера прилаштувати до гурту.

Машина та нелегко далася Мик-Микові: попоходив, попобігав.

— Та зрозумійте ж, товаришу, що ця машина тільки весілля обслуговує! На два місяці наперед заброньована.

— А у вас що, трійня щодня родиться? Де ваше найвище начальство?

Врешті дали: побачили, що цей і до Москви добереться.

Їде Мик-Мик у тому ЗІМові — кум королів і сват імператорам: "Оце Домні Данилівні буде радість!" Їде, і здається йому, що все місто йому вибігає назустріч.

— Ану посигналь! — до пологового будинку під'їхавши.

— Не положено.

— Посигналь, посигналь — не охрипне! Я ж плачу.

Шофер посигналив.

Музика!

— Давай ще посигналь!

Шофер спересердя надавив уже всією п'ятірнею: вікна пологового будинку враз розквітли обличчями.

Аж тоді повагом виліз Мик-Мик із машини.

— Ти що, здурів? — вичитувала вже по дорозі додому дружина. — Весь будинок підняв.

— То й добре, що підняв. Хай дивляться та заздять: хто ще з трьома додому поїхав?.. Слухай, а як ми їх назвемо?

— Я про це тільки й думала! — На схудлому обличчі Домни Данилівни ще сліди од мук породільних. І така вона зараз рідна Мик-Микові, така дорога що — кгм-кгм — він і руки сховав до кишень. Щоб не обняти на людях.

Під'їхали під гуртожиток, і Мик-Мик знов до шофера:

— Посигналь!

Тут і висипав весь гуртожиток з під'їзду на чолі з комендантшею. Мик-Мик, виявляється, ще вранці оббігав усі поверхи, попередив, кого привезе.

А надвечір викотив гордий, як півень, коляску з двома синами й дочкою — на першу прогулянку. Поки Домна Данилівна після пологів у тому будинку очухувалася, він і спеціальну коляску дістав: на три місця. Десь бігав, десь узнавав, до фабрики навіть достукався, а таки прикотив хромоване чудо. На ресорах, з верхом, що опускався-підіймався, ще й з гальмом. Хоч самому сідай.

І за місяць дали їм трикімнатну квартиру. Мусили дати, інакше й бути не могло. Після того, як їх відвідав кореспондент з газети і надрукував фото з підписом: "Щасливі батьки". Те фото, з газети вирізане, на стіні в рамці й висить: Мик-Мик трохи попереду, з двома довгастими пакунками на кожній руці, і таке в нього обличчя, наче він їх і народив, а вже трохи позаду з дочкою — його законна дружина, Домна Данилівна. І вид у неї був зовсім інший, аніж у її чоловіка. Наче вона от-от розтулить рота і скаже: "Вибачте, добрі люди, оце й усе, що змогла".

— Ну хто ж так фотографується? — вичитував потім Мик-Мик. — Глянула б, як треба стояти, на мене, якщо в самої кебети не вистача!

— Іди ти! — скосила на нього око Домна Данилівна. — Теж мені грамотій!

Це вона натякала на те, що Мик-Мик любляв читати. Книжки, газети, журнали — що потрапляло під руку.

А що, це теж діло непогане. Краще, ніж пропадати у сквері, кістяшками — наче по лобі: "суха", "цап", "дупель пусто"! Дійсно, що безрогі цапи: ні уму, як то кажуть, ні серцю. Інша справа в Мик-Мика: щоразу про щось нове дізнається.

Вичитав якось, що в Канаді в одного подружжя народилося п'ятеро дітей: три дівчинки й два хлопчики. Що ту сім'ю тепер у всій Америці знають. Щодня

приїжджають екскурсії — подивитись на чудо. Подарунками так завалили, що батьки навіть оголошення вивісили: "Просимо не дарувати нічого. Не псуйте нам дітей".

Відклав газету Мик-Мик, а повідомлення про канадську сім'ю все не йде з голови. І в магазин бігав — думав (було це в неділю), і по дому порався — думав. А як ліг уже спати, таке стало верзтись, що хоч на ноги ставай. Примарилось Мик-Микові, наче Домна Данилівна знову вступила у тяж. І вже не трьох — п'ятьох привезли з пологового. Машини гудуть, кореспонденти фотоапаратами клацають, квіти під ноги їм кидають. І заходять вони не до трикімнатної — до котеджу окремого: подарунка від уряду. Адже з усього світу доведеться щодня приймати екскурсії.

Занепокоївсь, як же вони будуть гостей тих приймати: на роботі ж обоє. Та одразу ж і заспокоїв себе: ну, когось із них од роботи та звільнять. Поклавши відповідну зарплату. Краще, звісно, щоб Мик-Мик. Домна Данилівна що, з Домни Данилівни й слова не витягнеш.

От тільки чи подужа Домна Данилівна, щоб за один раз та п'ятьох?

Подужа, нічого з нею не станеться. Її й на десяток за просто вистачить.

І вранці вже за сніданком їсть, їсть Мик-Мик та на Домну Данилівну й гляне. їсть, їсть та й гляне.

— Ти що? — помітила врешті Домна Данилівна.

— Нічого, — збентежився Мик-Мик.

— Свататись до мене зібрався? Так я вже засватана. — І в бік кімнати кивнула, де подавали голос усі троє. — Бач, уже кличуть, не дадуть і поснідати. Настарався старальник! — Звелась, на ходу вже вивільняючи груди. А груди в Домни Данилівни — дай бог кожній! Не те що на трьох — на п'ятьох за просто вистачить!

Сидить, задумавсь Мик-Мик: усе про своє.

І коли Домна Данилівна повернулась доснідувати, на ходу застібаючи кофту, він і не витримав: поділився із нею світлими думками своїми. Планами на найближче майбутнє. Як вона, зможе?

Домна Данилівна ледь не подавилась. Кашляє, руками од нього одмахується. Згинь, мовляв, і щезни!

— Сам роди! — сказала, прийшовши до тями. — З мене й трьох оцих вистачить!

І що лишилось Мик-Микові, як не розпрощатись із солодкою мрією?

А діти росли нівроку. Одного назвали Петром, другого — Михайлом, а третю — Марусею. То через Петра й довелося Мик-Микові йти передчасно на пенсію.

Петро ще змалку тягнув на шофера. Михайло й Маруся в що тільки не гралися. Петро ж визнавав лише машини. Сядуть до столу, ті двоє їдять, як належить, Петро ж: "Дир-дир-дир!" — повну ложку тягне до себе од миски. Довезе, перехилить до рота і тим же робом назад: "Дир-р-р! Біп-біп!"

— Я тебе подиркаю! — мати на нього. — Їж по-людському, бо по лобі заробиш!

Бувало, що й заробляв: Домна Данилівна завжди була швидка на руку. Переплаче, перерюмсає і знов за своє: "Дир-дир-дир! Бі-біп!" — до шалабана чергового.

Мик-Микові сина й жалко. Бере на коліна, вмовляє лагідно:

— А ти матері слухайся, не балуйся за їжею. Ложка на те, щоб їсти, а не борщ по столу возити.

— То ж ма-ашина! — все ще схлипує син.

— Машини по столу не їздять — для того дорога. І борщ не возять у кузові.

— А що возять — людей?

— І людей.

— Як виросту, я тільки тебе кататиму! — обіця татові син.

Покатав, спасибі йому! Як повернувся з армії (вже шофером другого класу), як влаштувався на молоковоз (по чотириста в місяць, де таке знайдеш!), як узяли на облік квартирний (через два роки обіцяли й дати, саме будинок заклали), то й понесла лиха година на виставку, наче іншого місця не було для відпочинку. А там, на тому досвідів передовому, не тільки рекордсменки-корови й породисті коні, не тільки кавуни пудові та дині, і груші, і яблука, й снопи отакенні, не лише техніка, яка довоєнним селам і не снилась, а й дівчата як перемиті: клятві голови колгоспів відбирали найкращих красунь — спеціалістів з міста заманювати. Петро й клінув, Петро й попався — живця проковтнув. Агрономшу, нещодавно і спечену, з колгоспу поліського. Очі сині, а вії такі, що будь-якого хлопця з головою накриють. Петро й прикипів. І вже поза агрономшею для нього й світу не існує.

— Тату, мамо, я таки їду з нею. Бо їй тут, у місті, роботи немає.

Що немає, це точно. Не буде ж вона сіяти хліб по Хрещатикові, а буряки на площі Толстого вирощувати.

— А ти ж як?

— Мені робота там знайдеться! — І усміх самовпевнений, батьків. — Оля сказала...

Оля сказала — і квит! Для нього вже й авторитету вищого, ніж Оля, немає.

Пожурились батьки, пожурились та й — що мали робити — відпустили Петра. Зібрав свої нехитрі манатки синок та й — біп-біп! — услід за Олею.

Лишилися вчотирьох, а пізніше й удвох: перебралися в кооперативку. Трикімнатну дочці залишивши, яка заміж вийшла і двох онуків народити встигла, а другий син, Михайло, пішов приймаком. Тепер мода така: не дівчина за хлопця, а хлопець за дівчину заміж виходить. Зятьком дорогим, на печене-варене. Пішов і Михайло: в сім'ю до професора. Тож мав тягнутися на кандидатську: ні вихідного, ні прохідного, від науки весь аж посинів, ще й горба нажив, як у верблюда. Обіцяє, що от-от захиститься, тоді буде легше.

— А діти? — спитав якось Мик-Мик. — Дітей коли заведете? Чи тоді, як зовсім полисієш?

Посміхнувся зверхньо (от же татова кров!):

— Спершу треба захиститися, тату. А тоді вже про інше думати.

Ну, думай, думай. Тільки гляди, щоб не довелося потім магнітні лінії в чужого дяді позичати. Як свої всі розгубиш. Та подивися на рідного брата: пізніше тебе одружився, а вже онуком порадував. Кличе в гості: приїжджайте, мовляв, хоч подивитесь. І ще приписка до тата: надумалися вони з Олею будуватись. Колгосп і місце виділив —

кращого не знайти. На пагорбі, поруч з асфальтом. То хочеться звести будинок не гірший, ніж у місті. Двоповерховий, з кухнею, ванною, паровим опаленням, ще й гаражем. Вже й цегли, й цементу дістали, а муляра путящого немає. Муляри-то є, але не ті, що їм треба. Їм же хочеться, щоб будинок співав. "То що б ви порадили, тату?"

Хитрий синок! Не пише у лоб, щоб приїхав та склав їм будинок, а поради питає.

Думав, мучився Мик-Мик: і роботу жалко лишати, і за молодят душа болить. Це ж не черевик, що, коли не по нозі, взяв та й викинув, — будинок! В якому жити й тобі, й дітям твоїм, і онукам. Він і справді співати повинен. І стінами, й дахом, і вікнами — усім видом своїм.

"Зіпсують! — думав з досадою про невідомих мулярів, що їх може син запросити. — Так складуть, що не те що співатиме — витиме! Їм що корівник, що будинок — лиш би цегла купи трималась!"

Ні, ніяк не міг Мик-Мик допустити, щоб синів будинок був не найкращий у селі. А то й у всьому районі.

— Поїдь, поможи, — підтримала Домна Данилівна. — А на роботу, як на пенсії знудьгуєшся, тебе візьмуть, ще й на руках однесуть.

Що на руки візьмуть, це точно: Мик-Мик собі ціну знав. Недарма ж як яка делегація, так обов'язково до нього: полюбуйтеся, які аси в нас кладуть стіни! Мик-Мик і показував клас: клав як вимальовував. Кожна цеглина в його руках оживала.

Скільки тих стін уже змуровано: ні обійти, ні об'їхати. Якби всі цеглини, що побували в руках у Мик-Мика, викласти в ряд, то до Місяця простяглася б доріжка.

Став збиратися до сина: не на день чи на два — на весну, літо й осінь. А то, може, й зиму. Це ж не курник звести — двоповерховий котедж. А якщо врахувати на весь будинок підвал, то й триповерховий. Все продумав Мик-Мик, дістав навіть через знайомого виконроба проект: не будинок, а мрія. Не тільки ванна чи туалет, а й сауна фінська, і душ циркулярний, і теплий, при будинкові цьому ж гараж. Хоч син ще машини не мав, але, перш ніж корову купляти, треба про корівник подумати. Сиділи вечорами з Домною Данилівною і так і сяк мудрували, план майбутньої садиби вимальовуючи: де будинкові стояти, де корівникові, курникові, та й хлівець же потрібний. Сперечалися часом, а виходило одне: без Мик-Мика нічого путнього не вийде у сина.

І настав день, коли Мик-Мик запитав у дружини:

— Де моя кельма?

Хоч і сам знав, де вона в нього лежить, та хотів, щоб жінка подала.

Кельма в Мик-Мика була особлива. Фабричну він і в руки не взяв би: замовляв завжди в одного й того ж майстра з особливої сталі. А ручка — з вишні. Любив, щоб під рукою дерево дихало. Уже принісши од майстра, поповозиться, поповорожить, підправляючи та наждаками пришліфовуючи різними. Зате потім як візьме — з рукою зливається.

Якось, коли кельма пропала — чи де поклав, чи хтось украв, тиждень не міг працювати. Візьме фабричну й пожбурить. Візьме й пожбурить. Поки від майстра

діждався нової. Бригадирові ледь цеглиною голови не провалив. Коли той сказав на Мик-Мика: подумаєш — пан! Уже й кельма фабрична йому не до вподоби! Добре, що бригадир молодий був та спритний: встиг присісти, коли цеглина прохурчала снарядом.

Отож Мик-Мик, уже зібравшись (лишається тільки рюкзак зав'язати), питає в Домни Данилівни:

— Де моя кельма?

Кельма у ванній лежить: не на підлозі — на спеціальному стільчикові. Прийшовши з роботи, він її й промиє, і чистенькою ганчіркою витре, а тоді вже вмивається сам.

Взяв кельму з рук Домни Данилівни, сховав у спеціально пошитий мішечок, поклав до рюкзака: отепер, здається, зібрався.

— Присядемо перед дорогою.

Таке на душі, мов навіки прощається. І в Домни Данилівни на очах уже сльози. Це ж уперше отак розлучаються. Все життя бік у бік, не виїжджаючи нікуди з Києва: ні до моря, ні на інші курорти. Ніколи було за дітьми, та й на здоров'я обоє не скаржились. На старість, щоправда, стали подумувати: а чому б і нам? Загорілись машиною, стали навіть гроші збирати. Але в житті воно так: коли не одна дірка, то інша. Хочеш не хочеш — латай. А під кінець — кооперативна квартира. Всі гроші, що їх вдалося на "Запорожця" зібрати (Мик-Мик навіть на курси почав ходити, і черга мала от-от підійти), всі до копійчки в квартиру ту бухнули.

— Не судилось нам, мабуть, поїздити.

— А мені й байдужісінько, — Домна Данилівна. — Ще б десь перекинулись або розбились. Хай їздять ті, кому своїх голів не жалко.

Отака в нього Домна Данилівна! Навіть у прикрому знайде розраду.

А тут, бач, сидить і замалим не плаче:

— Ти ж там привіт передавай. І Петрові, й Васькові, і Олі. Та не застудись. Бережи себе — не молоденький.

— Ну, гаразд, — звівся Мик-Мик. — Посиділи, й досить. — Бо в самого вже почало щипати в носі. — Заміж тут без мене не вийди.

Вийшов надвір, а Домна Данилівна за ним як прив'язана:

— Я ж тебе хоч до автобуса проведу.

Ну, добралися вдвох до автостанції, і поїхав Мик-Мик прямим ходом до сина. До обіду й прикотив: розшукав Петра на подвір'ї колгоспному. Син як побачив, то й очам не повірив:

— Тату, це ви?

— А то ж який іще дідько?.. Машина твоя? — Застав Петра коло машини вантажної.

— Моя.

— Тоді поїхали. — І вже одчиняє дверцята.

— Куди, тату?

— Та на ваше ж подвір'я нове!

— Так я, може, по Олю змотаюсь, — вже зовсім розгублено син.

— По Олю? А вона де?

— Та десь у полі.

— То я отут стовбичитиму, поки ти свою Олю шукатимеш? — розсердився Мик-Мик. — Поїхали! — Сів у кабінку й дверцята за собою причинив.

Вже на дорозі спитав:

— Не лаятимуть, що без спросу поїхав?

— Хай спробують! — відповів гордо син.

"Моя кров!" — усміхнувся схвально Мик-Мик. І вже про інше:

— Тут мати вам передала повну торбу гостинців. Ледве допер.

Син тільки головою кивнув: усе ще не міг до тями прийти.

Під'їхали, зупинились.

— Ось тут, тату, ми й будуватимемось.

Виліз із кабінки Мик-Мик, майбутню садибу оглядає ревниво: чи не зобидили сина. Наче не зобидили: місце веселе, все село збігає од нього донизу, будинок Петрів буде в усіх на виду. Син уже й цеглу завіз. Прикинув на око Мик-Мик: тисяч двадцять, не менше.

— Скільки завіз?

— Двадцять тисяч. Вистачить?

Мик-Мик не відповів. Підійшов ближче, невдоволено гмикнув:

— Чорти б вас складали! Ви що, не могли перебрати?

— Так було ніколи, тату, — виправдовувався син.

— А будуватись почнемо — буде коли? Вибирати по цеглині? Вигнало тебе, а розуму забуло додати! — Глянув на сонце, що вже котило на захід. — Ну, сьогодні нема коли, а завтра зранку займуся.

— Вдвох будем, тату.

— Ти ж на роботі.

— А я вже з головою домовився: як ви приїдете, то одразу ж у відпустку.

Ну, вдвох буде веселіше. Потеплішало в грудях Мик-Мика. Вже іншим тоном спитав:

— Де будете ставити?

— Та, мабуть, ось тут, — невпевнено син. — А ви, тату, як думаєте?

— Я... Що я... Хто тепер питає думку батьків? Яйця курей учать!.. — А сам уже обмірював кроками місце, де мав стояти котедж. — Сам вибрав чи з Олькою?

— Оля вибрала, — відвів очі син.

Ну, раз "Оля вибрала", то що тут і казати! Тим більше що переконався: правильно бісова невістка вибрала місце і побурчати на себе не дала. Смалець, мабуть, таки є в голові.

— Поїхали додому. Показуй онука...

— В бік села треба робити терасу, — сказав уже в машині. — Пустись по боках виноград, влітку чайок попиватимете. А вгорі, на всю терасу, — балкон. Щоб як вийшов — усе село перед тобою... А як у тебе з деревом?

Петро відповів, що з деревом затримки не буде: вже виписані й дошки, і обаполи. І двері, й вікна замовлені.

— Сам замовляв?

— Ні, то все Оля.

Гм, знав кого брати синок! Не прогадав.

— Так ти той... Може, спершу пошукаємо Олю?... Бо незручно якось: гостювати без хазяйки...

Петро зраділо рулем крутонув: за село, прямо в поле.

IV

Отак і осів Мик-Мик у селі: на довгі сім місяців. В гостях — не в гостях: вважайте, що на роботі. На хазяйських харчах, без зарплати. За "спасибі вам, тату!"

Перший вечір просиділи за сімейним столом: Мик-Мик, син, невістка, онук, що його незабаром і спати спровадили (спідлоба дивився на діда — слова не витягнеш), та свати, Олині батьки. Сват моложавий і сваха як яблучко: кругленька, маленька, так словами і сипле. Сват, мабуть як замовк першого ж дня по весіллі, то так уже рота й не розтуляв. Так що це в них в роду: жінчине зверху.

Та Мик-Микові що, Мик-Микові лиш би син був щасливий.

Прогомоніли до пізньої ночі: було що і випити, й закусити, Оля як з поля приїхала, то по хаті мов дзига. І шкварчить, і шипить, і в каструлях клекоче, ще й встигає розпитувать свекра, як їм там у місті живеться, як Маруся, як її діти, як Михайло, чи догриз дисертацію? "А ти часом не пишеш?" — поцікавився Мик-Мик: не був би здивований, коли б дізнався, що таки пише. "Моя дисертація оно на горшку!" — в бік онука кивнувши, розсміялась невістка. "А чого один?" — з нарочитою строгістю запитав Мик-Мик. "Дайте час — буде більше!" І такими зубами рясними блиснула, що він одразу ж повірив: а таки буде більше. Ця не марнуватиме часу.

Попалося ж щастя Петрові!

Лягли опівночі. А вранці, ще й сонце не встигло прокльонутись, підхопився Мик-Мик: хотів усіх здивувати. Побудити, нагримати: гей ви, соні сільські, чи не пора до роботи! Скільки можна вилежуватись? Схопився Мик-Мик, а Петро вже ходить — позіха на всю хату.

— А Оля де? — глянув на ліжко застелене (онук поруч у ліжечку ще спав).

— Та до корови пішла.

Оце так здивував!

Аж досадно стало Мик-Микові.

Надолужив своє за раннім сніданком. Коли невістка на стіл пляшку надпиту поставила. Й дві чарки. Бо таки гули в голові джмелики після вчорашнього.

— Не треба — робота похмелить! — відвів рукою чарки. — Я коли на роботі, то й до рота не беру, — рот у курячу гузку зібрав. — І Петра не привчай: він же в тебе весь час за рулем.

— А я й не привчаю, — сказала невістка.

— Ну, не привчаєш, то й добре.

Зібралися, вийшли — щойно сонце зійшло. Весна іще рання, морозенко вночі довкола побігав — полишав білі сліди. І повітря — тільки й того, що не хрустить. Хоч дихай, хоч їж.

— Ви безплатно повітрям цим дихаєте чи за гроші?

— Безплатно.

— Тоді як їхатиму, наберу повен мішок. Хай твоя мати скуштує, село пригада.

Йшли швидко, розганяючи застою кров. І все, що потрапляло на очі, цікаво Мик-Микові. Стрічались люди — обов'язково вітались. У місті лобом об лоб ударяться — не привітаються. Та воно і не диво: як будеш на Хрещатику перед кожним стрічним шапку знімати, то за місяць не доберешся додому.

А все ж приємно Мик-Микові від оцих "добрих ранків" та "добриднів". Від цього й усі люди здаються кращими, аніж у місті.

— У вас тут, мабуть, і анонімок одне на одного не вміють писати.

— Ого, тільки дай! — розсміявся син. — Он я не встиг цеглу звантажити, а вже двічі дільничний прибігав, перевіряв документи. У нас як опишуть, то догола!

Ото! Люди, виявляється, скрізь-таки люди. В місті, в селі — однаково.

Врешті дійшли. Цегла теж була біла од паморозі.

— Так з чого, тату, почнемо?

— З отого, що я вчора казав. Не подумали, коли складали, тепер маємо роботу дурну!.. Будемо, сину, розбирати й складати на купи окремі. Ось дивись, — узяв до рук цеглину, — бачиш, гладенька, хоч до щоки тули. Ця піде назовні... А ось отаку, що потріскалась, до середини кластиму.

— Так це ж роботи, — почухав Петро потилицю.

— А ти як думав: без роботи будинок поставити? Чим більше поту проллеш, тим довше стоятиме. Я буду одбирати, а ти носи та складай.

І до обіду не дав розігнутися синові. Цеглини так і вилітали з-під його рук. Міг би на них і не дивитись: по вазі відчував, яка ціла, а яка з дефектом. Суха постать його розгиналась-згиналась, як автомат. А син, коли йшли на обід, за поперека тримався.

— Чорт її навіз, оту цеглу! І п'ятнадцяти тисяч вистачило б з головою.

Мик-Мик тільки всміхався лукаво.

Зате коли заклали фундамент і почали зводити стіни, то дядьки йшли мов на екскурсію: подивитись на роботу Мик-Мика. Навіть голова колгоспу навідався. Вийшов з "уазика", довго ходив довкола, навіть нігтем вколупнути пробував, ще довше стояв і дивився, як працює Мик-Мик. На його рухи точні й швидкі, до автоматизму доведені. Як кожна цеглина, в його руки потрапивши, одразу ж, здавалося, втрачала вагу: пурхала птахом. Покладе, долонею трохи притрима, щоб не полетіла далі, кельмою лагідненько пристукне — отут, голубонько, й лежи! — ще й по боках причепурить, зайвий розчин знявши. Мов і не квапиться, а стіна росте на очах. Тільки погукує: "Цеглу!", "Розчин!" Мотається бідолашний Петро — носа втерти ніколи.

Походив, подивився голова, мовчки сів у машину. А другого дня привіз двох парубіжків. Сказав, не питаючи згоди:

— Оце вам два помічники. Від колгоспу. Безплатні. Поки й будинок скінчите... А ви, — це вже до парубків, — якщо не навчитесь отак, як вони, стіни класти, то краще б вам і на світ не родитись! Голови назад поверну і скажу, що так і було.

Сів і поїхав.

Мик-Микові що, Мик-Мик від дармової сили не відмовлявся ніколи. Та ще від отаких двох бузівків. Що стараються, спини тріщать. Спершу до розчину їх допустив, показав, як пісок із цементом розмішувати, скільки лити води, щоб ні рідкий був, ні густий, а потім став учити і кельму тримати в руках.

Наїжджав голова, питався:

— Ну, як?

Мик-Мик і нахвалював хлопців: ті старались ще дужче.

Ріс будинок, росла й добра слава Мик-Микова. Що майстер в їхньому селі появився такий — хмарочос з очима зав'язаними викладе. Зайшов якось увечері дядько, який од сина недалечко і жив, півлітру з собою приніс. Дядько той побував на екскурсії в Чехії і відтоді, встряючи до розмови, про що б не йшлося, завжди починав:

— А от коли ми були в Чехії...

Він давно уже збирався перебудувати будинок, та все не міг знайти путящого майстра. Щоб усе виклав так, як у Чехії. І щоб кнопки всюди були. Кнопку натис — і корова здоїлась. Другу натис — вода полилася. Його так і прозвали: дядько-кнопка з Чехії.

Тож він і прийшов до Мик-Мика: вмовляти, щоб той переклав йому будинок.

— Бо ви ж так кладете, як у Чехії. За ціною не постою, не сумлівайтесь.

Мик-Мик хоч і не відмовився навідріз, але нічого певного й не пообіцяв. Сказав, що подумає.

— Ну, думайте, — мовив тоді дядько. Пішов і півлітру нерозпечатану прихопив з собою.

— Оце пригостив! — сміявся Петро.

Сміявся й Мик-Мик. Хоч трохи й незручно було перед дядьком (так же просив!), але вже зв'язав себе словом перед головою колгоспу.

Якось голова сказав, що думає поставити Будинок культури. Тільки не такий, як усюди, а щоб на інші не схожий. Діди наші були не дурні, як церкви колись ставили. Ще й села не видно, а церква вже здалеку сяє. Око милує. Тож і йому хочеться, щоб Будинок культури було здалеку видно. Щоб хто не йшов чи не їхав — зупинивсь і замилювався. Вже й проект є путящий, оно у машині лежить.

Мик-Мик і не витримав:

— Ану покажіть.

Вимив старанно руки, пішов до машини. Глянув на ватман і прицмокнув: будинок і справді був наче лялечка. Якась легкість прозора світила у всіх його лініях. Так мовби архітектор махнув, як у казці, рукавом — і будинок сам собою появився на світ.

Працював потім, а ескіз усе перед очима стояв.

Вечеряв — теж бачив будинок.

Ото прив'язався!

"Зіпсують! — думав уже в постелі, корівник пригадуючи: стіни мов п'яні. — Ті партачі за що не візьмуться — вгроблять!"

І вже зовсім утратив спокій Мик-Мик: отаку красу можуть спотворити!

Зустрівся з головою колгоспу, спитав:

— Коли будувати збираєтесь?

— Та майбутньої весни й почнемо. — Тоді я вам фронтон викладу. За весь не ручаюсь, а фронтон викладу.

Голова подякував, навіть руку потиснув. Чого не було, кажуть, з ним ніколи.

— Ми вам гроші добрі заплатимо!

— Ет, — відмахнувся Мик-Мик. — Гроші — що, гроші — полова: дмухнув — і нема! Ви цеглу завезіть тільки путящу. Як посилатимете по цеглу, то мене гукніть: я теж поїду.

Голова пообіцяв без Мик-Мика цеглу не брати. Якщо Мик-Мик уже в Києві буде — машину пошле.

Отак і сталось, що наступної весни вже чекала на Мик-Мика робота. А тут іше дядько-кнопка з Чехії. А там синів товариш: до Мик-Мика підійти не насмівся, Петра попросив умовити батька, щоб і йому поставив будинок. Поруч із Петром.

— Бачу, що без роботи у вас не посидиш, — сказав якимсь Мик-Мик.

— Тільки б бралися, тату! — гаряче син.

А невістка и собі:

— І що ви в тому місті знайшли? Тільки й того, що машини та сморід. Я як надихаюсь — місяць одходжу.

— Переїжджали б ви. тату, до нас. Місця всім вистачить. А не схочете з нами, то голова вам ділянку де завгодно виділить. І цеглу, й дерево дасть...

— Вже й пообіцяв? — розсміявся Мик-Мик. — Бачу, що ваш голова хліб даром не їсть. — І посерйознішавши: — Ні, діти, нічого з цього не вийде. Я, може, ще й подумав би, але ти ж, Петре, знаєш нашу матір: її підйомним краном з місця не зрушити.

Побув у сина до осені: за п'ять місяців управився. Виклав будинок як іграшку — кожною цеглиною видзвонював. "Виписав" потім і Домну Данилівну: взяла відпустку, на два тижні приїхала — штукатурити стіни. Голова і до неї під'їжджав по-всякому, все щодо того ж Будинку культури, — не пообіцяла нічого. "Серйозна жєнщина!" — з повагою сказав голова. І коли стали збиратись додому, прислав свій "уазик" — одвезти до Києва. Домна Данилівна сіла попереду, коло шофера, а Мик-Мик ледь примостився позаду. Мало того, що своїх два вузли з гостинцями, так ще голова комусь передав усякої всячини: і бочоночки, і пакунки, і два ящики з яблуками. Мик-Мик потай пакунки мацав — усе не міг здогадатися, що в них. Масло або й сало. А під ногами у кошикові перекладена зіллям риба жива. "Чи не дітям? — роздумував Мик-Мик. — А то й начальству якомусь".

Ну, доїхали, вийшли, забрали свої бебехи, а шофер і не хоче прощатись: за один із бочоночків та слідом за ними.

— Ото все, що в машині, вам голова передав. Казали, щоб їли та лихом не поминали.

Домна Данилівна стала було відмовлятися, то вже Мик-Мик шофера виручив:

— Занось, занось, чого там!

Розкупорював потім бочоночки, пакунки розв'язував, усміхався про себе: "Перехитрив-таки голова Домну Данилівну! Нікуди тепер вона не подінеться: відпустить на весну". Бо коли голова вже при Домні Данилівні став домовлятися про наступну весну, вона одразу ж на дибки:

— Нікуди він не поїде! Йому й дома роботи по зав'язку!

А тепер: жуй сальце, солоди чай медком та готуйся на ту весну знову відпускати чоловіка од себе. Якому вже сниться фронтон.

V

Отака приблизно канва, по якій буде вишиватись майбутній роман.

Тепер щодо самого роману: ми не вважали б оцю правдиву історію закінченою, коли б не розповіли, у яких творчих муках виношував Мик-Мик задум майбутньої книги і чим усе те скінчилось.

На початку вже згадувалося, що намір написати роман виник не випадково. Що не тільки віник був першопричиною отого миттєвого спалаху, без якого не відбувається жодне творче горіння. Віник тільки викресав іскру, що впала на добре підсушений хмиз, бо Мик-Мик усе життя цікавився книжками, особливо художніми, а коли вийшов на пенсію, то й поготів. "Книгоїд", — казала про нього Домна Данилівна. І він таки справді не розлучався з книжками.

Свято вірив усьому написаному. Жодна сила у світі не могла його переконати, що письменник вигадує, а не копіює життя. Навіть особливо бездарний роман все одно терпляче дочитував і звинувачував потім не автора — героїв:

— От же люди нудні! Для чого таких і описувати.

Але не тільки художні книжки полюбляв читати Мик-Мик. Захопився й науково-популярною і коли одного разу прочитав про наш всесвіт, про "чорні дірки" та нейтронні зірки, про те, що все видиме й невидиме за мільярди мільярдів кілометрів довкола породила крихітна частинка з макове зернятко, то ледь не здурів. Го-о-споди, та що ж це в світі діється! А ми все життя як ті свині під дубом...

— Поки ти хропіла, в небі, може, не одна нейтронна зірка родилась! — вчитував Домні Данилівні.

— То мені що: на небо всю ніч баньки лупити? — огризалась дружина. — Я сама трьох народила.

Темрява, темрява...

А як одного академіка прочитав — зовсім спокій утратив. От як ми живемо — передчасно старієм!

Купив моток дроту, нарізав, зачистив кінці. Щоб один кінець: до пальця, а другий — до батареї.

— Ти що ото робиш? — вражено спитала Домна Данилівна, коли Мик-Мик,

роздягнувшись, став в'язати собі пальці.

Мик-Мик і пояснив популярно. Що в кожній людині протягом дня збираються електричні заряди. Негативні. І коли їх не позбуватись регулярно, то передчасно старітимеш. А як їх позбутися? Звісно ж, отак, як написав академік: від тіла до батареї, щоб заряди протягом ночі стікали.

— І ти будеш ото на ніч прив'язуватись? — усе ще не вірила Домна Данилівна.

— Буду! — Мик-Мик уже один палець прив'язав, ще й посмикав, чи добре дротина тримається. Зходився коло другого.

А Домна Данилівна вже тряслася од сміху.

— Дурепа! — мовив із досадою Мик-Мик. — Та від оцих негативних зарядів усе зло в людини! Носимо їх у собі, а тоді від болячок скніємо! Або поїдом їмо одне одного. Академіка краще почитала б, ніж язиком дурним ляпати!

— Твій академік теж без десятої клепки, — відповіла Домна Данилівна. — Дожилася на старість: досі з чоловіком спала, а тепер — з телеграфним стовпом!

— Тьху! — уже й слів не знайшлося в Мик-Мика. Що й говорити з такою!

Лежить Мик-Мик, прислухається: стікають негативні заряди чи ні. Ось один немовби побіг по нозі. Та — скік у дротину! Ось за ним другий...

Аж легше стало Мик-Микові.

Заснув.

А серед ночі прокинувся од власного крику. Домна Данилівна, коли їй куди припече, то схоплюється й пре, як бульдозер. Отож і в сю ніч підхопилась. Та й заплуталась у дротах, що ними Мик-Мик до батареї себе прив'язав. Поки розшолопала, об що зачепилась, Мик-Мик уже на підлозі валявся. Добре, що хоч пальці при ньому лишилися. Не повисмикувались.

Але навіть отакі прикрі випадки не похитнули його віри, що все, в книжках написане, — свята правда.

І якось вичитавши, що кожна людина здатна написати один принаймні роман — про власне життя, всерйоз задумався: "А чому б і не мені? Чим я гірший од інших? Пишуть же люди. Генерали он пишуть, конструктори, льотчики. Не така це, мабуть, і справа, щоб її не можна було навчитись".

Узяв книжку, вже, до речі, й прочитану, став читать її наново. Приміряючись до кожного рядка. От, наприклад: піднявся на свій поверх, дістав ключ, відімкнув, зайшов до кімнати... Ну, що ж тут такого хитромудрого? Він теж так напише!

Запросто!

"А цікаво, скільки письменникам платять? — стрибнула думка в іншому напрямі. — Ну, зарплата покладена кожному, та ще й, видать, чимала. Не менше, ніж сватові-професорові. Це вже точно. Але й за книжки, чув, теж гроші виплачують. Одноразово. Написав — і підставляй кишені поглибші". Глянув на палітурку, що на звороті: два п'ятдесят. Гм, не дуже й густо. І на півлітру не вистачить... Постій, постій, так книжка не одна друкується! Не в одному примірникові. Розгорнув, заглянув туди, де редактор, коректор, художник і коли саме до друку підписана. Глянув і очам своїм не повірив:

шістдесят п'ять тисяч примірників!

Ухопив олівець, став перемножувати: шістдесят п'ять тисяч на два п'ятдесят.

Мати рідна: сто тридцять п'ять тисяч карбованців!

Вимахуючи книжкою, на кухню побіг: Домна Данилівна саме обід готувала.

— Сто тридцять п'ять тисяч! — закричав з порога.

Домна Данилівна й ложку впустила.

— Сто тридцять п'ять тисяч карбованців, — пояснив їй Мик-Мик уже трохи спокійніше. — Копієчка в копієчку. За ось оцю книжку.

І книжку на стіл. Як тузом козирним походив:

— Тепер тямиш, що таке написати роман! А ти з мене сміялась.

— А де тут написано? — все ще не вірила Домна Данилівна.

— Де, де! Позаду дивись!

Домна Данилівна старанно витерла фартухом руки ("От іще возиться!" — скривився Мик-Мик: його аж потіпувало), неспіхом взяла книжку.

— Так два ж п'ятдесят! — розчаровано мовила.

— А ти розгорни. Глянь на тираж!

— А що таке "тираж"?

— Ну, скільки оцих книжок видруковано... Побачила?.. Шістдесят п'ять тисяч! На десять одноповерхових будинків вистачило б. А тепер помножимо на два п'ятдесят. — Мик-Мик збігав по папір та олівець, став рахувати вже при дружині. — Пишемо шістдесят п'ять тисяч. Два нулі скорочуємо, переводимо в карбованці. А тепер множимо на двісті п'ятдесят.

— На два п'ятдесят! — поправила Домна Данилівна.

— Так я ж два нулі скоротив! — розсердився Мик-Мик. — Чи тебе рахувати не вчили? Як не вмієш, то не підлазь!.. Отож множимо на двісті п'ятдесят... Ну, що я казав: сто тридцять п'ять тисяч!.. А я думав, чого в ті письменники так важко пробитись.

— Отож, — сказала Домна Данилівна. — А ти теж захотів із своїм немитим горшком. Та тебе й на поріг не пустять.

— А то ще побачимо! — відповів затято Мик-Мик.

І вирішив другого ж дня сходити в Спілку письменників: записатися на курси. Бо сам розумів: перш ніж за щось братися, треба повчитись. Походити хоч із рік. Часу тепер у нього навалом, та й грошенят збереглося.

— А може, безплатно? — Домні Данилівні уже грошей і жалко.

— Еге ж, так тебе безплатно й учитимуть! Скільки з мене здерли на курсах автолюбителів? Так то ж усього на шофера. А це — на письменника!

Знайшов паспорт, пенсійне посвідчення, ще довоєнне свідоцтво про закінчення середньої школи, дістав усі ордени та медалі: може, ветеранів війни туди без черги записують. Думав, хто ж із письменників на тих курсах читає. Не нижче лауреата, мабуть. Їм же теж свіжа копійка потрібна. Од жінки заначка.

— Ти ж мене о сьомій розбуди.

— Сам підхопишся, — позіхаючи, відповіла Домна Данилівна. Стояла вже в самій сорочці: гора горою. — Посунься, я ляжу. — Після випадку з дротом Мик-Мик перебрався під стінку. Лягла — пружини застогнали. Якийсь час лежала мовчки, потім повернулася до Мик-Мика, попросила якимось аж не своїм голосом: — Ти ж хоч мене не описуй. Бо люди засміють.

— Добре, — відповів строго Мик-Мик. — Спи, не описуватиму.

Прокинувся — ще й чорти навкулачки не билися. Лежав, ділив подумки гроші, які одержить за книжку майбутню.

Отже, так: найбільше треба дати Марусі, дочці. Тисяч двадцять, не менше. В неї ж двоє дітей, та ще й зять заробляє не дуже. Від получки до получки живуть. Хай справлять одежину, особливо онукам, на яких так і горить. Та й Марусі причепуритись не завадить, пальтечко зимове вітром підбите. І в зятя також. Обое ще молоді, тільки й походити в новому.

Двадцяти тисяч повинно вистачити: Маруся у матір вдалася, гроші на вітер не кине.

Тепер — Михайло. Що приймаком у професора. Ну, цьому ясно що подарувати, — машину. Не "Запорожця" чи "Жигулі" — "Волгу". Втерти носа сватам.

Петра теж не можна зобидити. Виділить йому на гарнітур — обставить будинок. Якось заходив просто так, з цікавості в меблевий магазин: імпортні гарнітури стоять як на виставці. І югославські, й румунські, і фінські. Особливо угорський сподобався: до полірованого дерева доторкнутися страшно. Довго милувався, не міг одірватись. Оце робота! Оце майстри!

Так що Петрові закупить меблі угорські. З верху до низу будинок обставить.

Живіть та батька добрим словом згадуйте.

Ну а собі — це вже як вийде: Мик-Мик таку товсту книжку написати не надіявся. Не потягне. По Савці, як то кажуть, і свитка. Лишиться дещиця — купить Домні Данилівні шубу. Отаку, як у свахи-професорші. Вона в нього заробила. А то, дивись, і на "Запорожця" вистачить. Хай що жінка не каже, а машину не завадило б мати. До Петра навіть з'їздити, і то колеса потрібні.

Або до моря. На море хоч разок подивитись...

За думками оцими незчувся Мик-Мик, як пора і вставати. Вмився, поголився, нашвидкуруч поснідав і подався до Спілки письменників.

Повернувся розчарований: нема таких курсів!

— А може, таки є?

— Та де в біса є, коли чоловік мені прямо сказав!

— То як же вони без курсів тих пишуть?

— В університетах, мабуть, навчають. А курсів замало. Це ж тобі не стіни штукатурити — книжку писати!

— То й що ти робитимеш?

— Не знаю! — відповів гнівно Мик-Мик. — В університет уже пізно. Раніше про це думати треба було.

Кілька днів ходив якийсь аж сердитий. Домна Данилівна боялась і підступитися до нього. А потім повеселішав: нове діло знайшов.

VI

І остання новина: Мик-Мик так і не взявся поки що за роман. Записався натомість у секцію "моржів". До отих шалапутів, які в найлютіші морози наганяють жах на тепло зодягнених громадян нашого міста. Вдалося йому стати "моржем" чи не вдалося, не знаю. Але що він побував у всіх ополонках Дніпра, то це вже напевне.